

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www.economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 9, 2021 | 30.09.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.9.19](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.19)

УДК 338.43.01. 332.2

*О. І. Дацій,*

*д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи  
Міжрегіональної академії управління персоналом  
ORCID: 0000-0002-7436-3264*

*Л. О. Карбовська,*

*к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу  
Міжрегіональної академії управління персоналом  
ORCID ID: 0000-0001-5333-1653*

*І. І. Каліна,*

*д. е. н., доцент, в.о. завідувача кафедри журналістики  
Міжрегіональної академії управління персоналом  
ORCID ID: 0000-0001-5662-6967*

*С. В. Кавун,*

*завідувач кафедри комп'ютерних інформаційних систем і технологій  
Міжрегіональної академії управління персоналом  
ORCID ID: 0000-0003-4164-151X*

## **СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19**

*O. Datsii*

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,  
Interregional Academy of Personnel Management*

*L. Karbovska*

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing,  
Interregional Academy of Personnel Management;*

*I. Kalina*

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Acting Head of the Department of Journalism,  
Interregional Academy of Personnel Management;*

*S. Kavun*

*Head of the Department of Computer Information Systems and Technologies,  
Interregional Academy of Personnel Management*

### **WORLD EXPERIENCE OF STATE AGRICULTURAL POLICY IN THE CONTEXT OF LAND USE IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC**

*Мета дослідження. Мета статті полягає в обґрунтуванні заходів аграрної політики країн Європи і держав-членів в умовах пандемії з метою адаптації позитивного досвіду та його використання для удосконалення державної аграрної політики України в контексті використання земель в сучасних умовах. Методологія. У статті використано системний аналіз, таблично-графічний – при дослідженні обсягів світового виробництва зернових культур у натуральному виразі методи аналізу і синтезу, декомпозиції, індукції і дедукції а також комплексний метод, які дозволили сформуванати подані у роботі висновки. Результати. Було*

обґрунтовано сім категорій заходів державного регулювання щодо стримування впливу пандемії COVID-19 та обмежень в ланцюжках поставок агропродовольчих товарів: 1) загальносекторальні та інституційні заходи; 2) інформаційні та координаційні заходи; 3) заходи з торгівлі та товарних потоків (розширення торгівлі або обмеження торгівлі); 4) трудові заходи (заходи біобезпеки та трудові ресурси); 5) сільське господарство та продовольча підтримка (або підтримка сільськогосподарських і продовольчих компаній); 6) загальна підтримка (включаючи пакети, що належать сфері діяльності); 7) продовольча допомога і підтримка споживачів (заходи щодо попиту). Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні висновки та пропозиції автора можуть бути використані державними органами для формування ефективної державної аграрної політики України в контексті використання земель.

*The aim of the study. The purpose of the article is to substantiate the measures of agricultural policy of European countries and member states in a pandemic in order to adapt the positive experience and use it to improve the state agricultural policy of Ukraine in modern conditions. Methodology. The article uses systematic analysis, tabular-graphical - in the study of world production of cereals in kind, methods of analysis and synthesis, decomposition, induction and deduction, as well as a comprehensive method, which allowed to form the conclusions presented in the paper. Results. Seven categories of state regulation measures to curb the impact of the COVID-19 pandemic and restrictions on agri-food supply chains were substantiated: 1) sector-wide and institutional measures; 2) information and coordination activities; 3) measures on trade and trade flows (expansion of trade or restriction of trade); 4) labor measures (biosafety measures and labor resources); 5) agriculture and food support (or support for agricultural and food companies); 6) general support (including packages belonging to the field of activity); 7) food aid and consumer support (demand measures).*

*Governments use a number of different policies to support agriculture. Much of the support comes from measures that change domestic prices relative to world market prices. This policy does not lead to government spending and is a market transfer from consumers to producers or vice versa. Market price support (MPS) arises through a policy that creates a price gap between domestic prices and export prices for certain agricultural products.*

*Other support measures are in the form of budget payments and expenditures directed to the agricultural sector (these are transfers from taxpayers to producers, consumers or the sector as a whole); support in the form of subsidies related to the volume of production or unlimited use of variable factors of production. General Service Support (GSSE) includes investment in R&D and innovation, infrastructure (including irrigation systems, transportation and information and communication technology).*

*Despite significant disruptions in the agri-food supply chain, especially in the first half of 2020, most of the industry shocks were quickly overcome and trade and markets recovered. The relative economic stability of the agri-food sectors was driven by policy measures taken by governments in specific sectors in response to the COVID-19 pandemic and related constraints. A number of governments have been quick to implement measures to support the functioning of agricultural supply chains.*

*The practical significance of the study is that the main conclusions and suggestions of the author can be used by government agencies to form an effective state agricultural policy of Ukraine.*

**Ключові слова:** аграрна політика; продовольство; аграрний сектор економіки; державне регулювання; земельні відносини; пандемія COVID-19; обмежувальні заходи.

**Key words:** agricultural policy; food; agricultural sector of the economy; state regulation; land for sale; COVID-19 pandemic; restrictive measures.

### **1. Вступ.**

Питання розвитку сільського господарства та продовольчої безпеки перебувають у центрі уваги Порядку денного в галузі стійкого розвитку на період до 2030 року, починаючи з ліквідації бідності та голоду до боротьби зі зміною клімату та збереження земельних ресурсів.

У 2020 році на аграрну політику та підтримку сектора значно вплинула пандемія COVID-19 внаслідок обмежень для населення та підприємств, спрямовані на стримування поширення вірусу. Ці фактори призвели до

зниження економічного зростання в усіх країнах адже у багатьох країнах зросло безробіття, оскільки компанії були змушені звільнити співробітників; було порушено баланс на товарних ринках [12]. Незважаючи на деякі значні стреси, вплив пандемії та обмеження не були такими згубними на аграрних ринках, оскільки продовольчі системи та ланцюжки поставок виявилися відносно стійкими, а загальний попит на продовольство – досить стабільним. Також цьому сприяло те, що для подолання економічних наслідків як пандемії, так і стратегій стримування урядами ряду країн з початку 2020 року введено широкий набір заходів аграрної політики в контексті використання земель.

Отже, світовий досвід свідчить про необхідність державного регулювання аграрного сектору економіки як обов'язкового елементу сучасної аграрної політики в контексті використання земель, особливо в умовах пандемії COVID-19.

### ***Постановка проблеми.***

З огляду на роль аграрного сектору економіки в соціально-економічній системі країни, його рівня розвитку, специфіку його функціонування та наявними обмеженнями, пов'язаними з пандемією, необхідна підтримка цієї сфери діяльності з боку держави та проведення послідовної аграрної політики в контексті використання земель. Існує ряд проблем, які потребують подальшого розвитку, зокрема, дослідження процесів, методів та інструментів, пов'язаних із державним регулюванням аграрного сектору економіки в світі та їх адаптація до сучасних умов України.

### ***2. Аналіз останніх досліджень і публікацій.***

Проблеми розвитку ринкових земельних відносин в Україні, обґрунтування необхідності системного формування державної аграрної політики стали об'єктом дослідження таких вітчизняних економістів, як: Гадзало М., Лузан Ю. (Hadzalo, Luzan, 2017) [2], Жук В. (Zhuk, 2017) [3], Кириленко І., Івченко В., Дем'янчук В. (Kyrylenko, Ivchenko, Demyanchuk, 2019) [5], Саблук П. (Sabluk, 2016) [6] тощо.

Питання економічних наслідків пандемії COVID-19 для агропродовольчих ринків товарів та впровадження заходів аграрної політики країн Європи та держав-членів висвітлені в роботах таких зарубіжних авторів: Грюер Г. і Дж. Брукс (Gruyer і Brooks, 2021) [8], Луск І. (Lusk, 2020) [9], Віск С. (Wieck, 2021) [12], а також у ряді публікацій ФАО [7] і ОЕСР [10, 11] тощо.

### ***3. Методи дослідження.***

У статі використано системний аналіз, таблично-графічний – при дослідженні обсягів світового виробництва зернових культур у натуральному виразі методи аналізу і синтезу, декомпозиції, індукції і дедукції а також комплексний метод, які дозволили сформулювати подані у роботі висновки.

### ***4. Формулювання цілей дослідження.***

Мета статті полягає в обґрунтуванні заходів аграрної політики в контексті використання земель країн Європи і держав-членів в умовах пандемії з метою адаптації позитивного досвіду та його використання для удосконалення державної аграрної політики України в контексті використання земель в сучасних умовах.

### ***5. Виклад основних результатів та їх обґрунтування.***

Аграрна політика є системою заходів, методів та інструментів для регулювання внутрішнього сільськогосподарського сектору й торгівлі сільськогосподарською продукцією щодо вирішення «потрійного завдання» продовольчої системи, що полягає в досягненні продовольчої безпеки та забезпеченні харчування для зростаючого населення світу; продовольчої безпеки і харчування, забезпеченні засобів до існування фермерам та іншим особам, пов'язаних з сектором, або вертикально на основі ланцюжка створення вартості та зменшенні впливу на навколишнє середовище і скорочення викидів парникових газів (ПГ) [7].

Згідно з прогнозами, світ не встигає досягти нульового голоду до 2030 р., незважаючи на певний прогрес. З початком пандемії COVID-19 і введенням заходів щодо її стримування, ці проблеми посилюються. Вплив пандемії COVID-19 на охорону здоров'я, соціальне та економічне сфери може зумовити подальше зниження рівня продовольчої безпеки та погіршення харчового статусу найбільш вразливих груп населення.

Відповідно до статистичних даних ФАО, такі сільськогосподарські культури як пшениця, рис і кукурудза забезпечують майже половину щоденних калорій, потрібних для життєдіяльності людини. Отже, необхідною умовою досягнення продовольчої безпеки населення є нарощування обсягів виробництва зернових культур на світовому ринку. Хоча, за даними ФАО, в 2021 р. обсяг виробництва зернових склав 2800 млн. тон (включаючи рис в шліфованій вигляді), що на 1,1% більше, ніж на кінець 2020 року. Однак навіть на такому рівні виробництво не зможе повністю покрити обсяг споживання, очікуваний в сезоні 2021-2022 рр., що призвело до скорочення запасів зернових в світі [7] (табл. 1).

Таблиця 1.

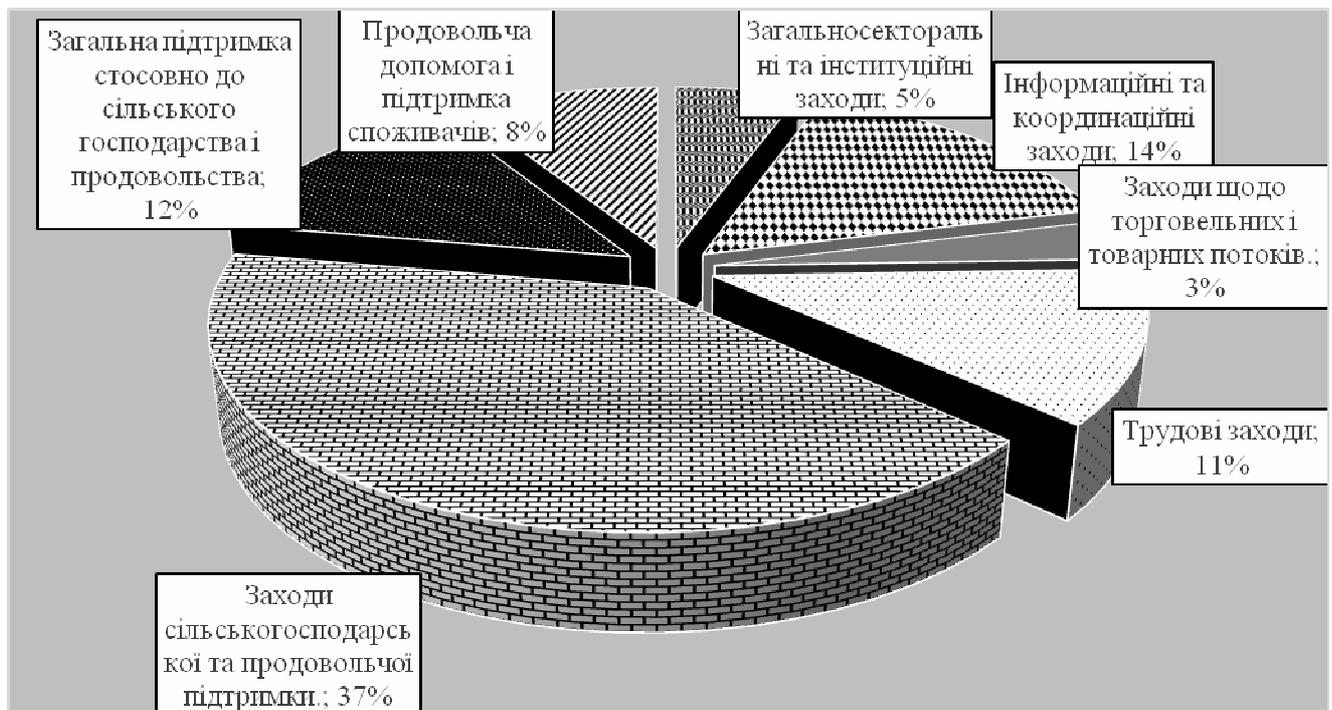
## Обсяги світового виробництва зернових культур у натуральному виразі (млн. т) у 2017/18 - 2021/22 МР

Показники	Маркетинговий рік (МР)					Відхилення,% 2021/22 до 2017/18 рр.
	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	
Обсяги світового виробництва зернових культур у натуральному виразі						
Виробництво	2693,2	2647,2	2711,4	2787,9	2800,0	3,97
Пропозиція	3519,6	3507,2	3545,6	3603,5	3620,5	2,87
Споживання	2655,1	2689,1	2711,8	2808,8	2811,4	5,89
Запаси	860,0	834,2	823,6	808,6	817,5	-4,94
Обсяги світового виробництва пшениці у натуральному виразі						
Виробництво	761,6	731,4	760,4	769,5	776,7	1,98
Пропозиція	1027,8	1020,3	1032,8	1059,4	1063,5	3,47
Споживання	737,6	749,9	750,4	777,5	779,1	5,63
Запаси	288,9	272,4	277,5	284,1	284,3	-1,59
Виробництво	499,9	508,2	502,9	513,2	519,7	3,96
Пропозиція	673,6	685,1	689,1	697,5	705,4	4,72
Споживання	497,9	501,3	503,3	510,3	519,6	4,36
Запаси	176,9	186,2	184,3	185,6	186,7	5,54

Джерело: власні розрахунки автора за даними ФАО. URL: <https://www.fao.org/giews/en/>

На початку 2020 р. поряд із заходами стримування для уповільнення поширення вірусу COVID-19 почалося введення заходів щодо обмеження впливу вірусу й, пов'язаних з ним, заходів стримування в ланцюжках поставок агропродовольчих товарів. Урядами країн Європейського Союзу було запроваджено 776 унікальних заходів політики для реагування на кризу, пов'язану з COVID-19, протягом 2020 р., а загальна кількість заходів на кінець 2020 р. збільшилася до 1086 з політичних заходів. ОЕСР (2020) виділила сім категорій заходів: 1) загальносекторальні та інституційні заходи; 2) інформаційні та координаційні заходи; 3) заходи з торгівлі та товарних потоків (розширення торгівлі або обмеження торгівлі); 4) трудові заходи (заходи біобезпеки та трудові ресурси); 5) сільське господарство та продовольча підтримка (або підтримка сільськогосподарських і продовольчих компаній); 6) загальна підтримка (включаючи пакети, що належать сфері діяльності); 7) продовольча допомога і підтримка споживачів (заходи щодо попиту) [10].

Унікальні урядові заходи (776) були розподілені по категоріям так: 37% були зосереджені на сільському господарстві та продовольчій підтримці, 5% –інституційні заходи і 8% –продовольча допомога, а інші чотири категорії охоплювали від 11% до 14% (рис. 1). Ці пропорції змінилися з перших чотирьох місяців 2020 р. з акценту на інформації та координації до заходів підтримки сільського господарства та продовольства. Частка заходів сільськогосподарської та продовольчої підтримки збільшилася за рік на 14 в.п., тоді як частка заходів щодо інформації та координації та загальної підтримки знизилася на 7 і 4 в. п., відповідно. Ця еволюція може відображати потреба в інформації і комунікації в ранній період, за якою слідує зростання значення, яке деякі уряди надають підтримку сільськогосподарських і харчових компаній для пом'якшення впливу першої хвилі вірусу. Частки інших категорій заходів залишилися стабільними, що вказує на помірне збільшення використання цих заходів в різних країнах [11].



**Рис. 1. Категорії заходів державного регулювання щодо стримування впливу пандемії COVID-19 та обмежень в ланцюжках поставок агропродовольчих товарів**

Джерело: ОЕСР (2020). URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/keep-calm-and-carry-on-feeding-agriculture-and-food-policy-responses-to-the-covid-19-crisis-db1bf302/>

Як показано в таблиці 2 ( <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/keep-calm-and-carry-on-feeding-agriculture-and-food-policy-responses-to-the-covid-19-crisis-db1bf302/-tablegrp-d1e331> ), кожна з цих категорій може бути розбита на двадцять підкатегорій.

**Таблиця 2.**

**Категорії та підкатегорії заходів державного регулювання щодо стримування впливу пандемії COVID-19 та обмежень в ланцюжках поставок агропродовольчих товарів**

Напрями	Заходи
1. Загальносекторальні та інституційні заходи	Декларація реального сектора
	Заходи, пов'язані з функціонуванням уряду
2. Інформаційні та координаційні заходи	Сайти, кампанії
	Моніторинг аграрного ринку
	Координація з приватним сектором
	Міжнародна координація
3. Заходи щодо торговельних і товарних потоків.	Заходи щодо пом'якшення торгівлі
	Логістика і заходи зі спрощення перевезень
	Заходи щодо обмеження торгівлі
	Перерозподіл потоків продуктів
4. Трудові заходи	Сприяння інтеграції внутрішнього ринку
	Заходи щодо забезпечення здоров'я працівників
5. Заходи сільськогосподарської та продовольчої підтримки.	Трудові заходи в сільському господарстві
	Загальна фінансова підтримка сектора
	Підтримка конкретних продуктів
6. Загальна підтримка стосовно до сільського господарства і продовольства.	Адміністративна та нормативна гнучкість
	Загальні економічні заходи
	Мережі соціального захисту
7. Продовольча допомога і підтримка споживачів	Продовольча допомога

Джерело: OECD (2020), *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020*, OECD Publication, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/928181a8-en..> URL: <http://surl.li/amjxu>

Уряди країн Європейського Союзу прийняли відповідні заходи політики по багатьом категоріям. Тридцять вісім з 54 країн застосовували заходи по всім семи категоріям, а десять країн застосовували заходи по шести з семи категорій. П'ятдесят або більше країн застосовували заходи з торгівлі і потоків продукції, інформаційні заходи або заходи підтримки сільського господарства і продовольства, в той час як кожна з інших категорій заходів застосовувалася принаймні 46 країнами [11].

Наразі відмінності в кількості заходів за категоріями простежуються між регіонами і країнами. Зокрема, 54% заходів, вжитих урядами країн ОЕСР, були зосереджені на трьох категоріях підтримки (сільське господарство і продовольча підтримка, загальна підтримка і продовольча допомога, а також заходи підтримки споживачів), в тому числі найбільша частка – на сільське господарство і продовольчу підтримку (35%). У той час як 58% заходів, вжитих країнами з економікою, що розвивається, ставилися до категорій заходів, які не підтримують підтримку (галузеві та інституційні, інформація та координація, торгівля і потоки продуктів та заходи з праці), включаючи найбільшу частку заходів (26%) в категорії торгівлі та товарних потоків.

Заходи розрізнялися за своєю метою, термінами, масштабом і потенційним впливом:

*Надзвичайні термінові заходи щодо забезпечення поставок*, пов'язані з пандемією, та можуть бути скасовані тільки після кризи COVID-19. Вони спрямовані на забезпечення безпеки учасників продовольчих систем; визнання аграрного сектора та продовольства найважливішими секторами; заходи щодо забезпечення функціонування державних органів; узгодження з приватним сектором; національні та міжнародні логістичні й транспортні системи, пов'язані зі створенням зелених смуг для забезпечення продовження торгівлі. У цю групу входять 150 унікальних заходів (19% від загального числа).

*Підтримуючі заходи, які покращують функціонування ринку*, отже сприяють підвищенню стійкості. У цю групу входять заходи, що підтримують цифрові інновації, що сприяють електронній комерції; обмін інформацією; інформаційні центри з підбору робочих місць в сільському господарстві та навчання; спрощення процедур торгівлі. У цю групу входить 75 унікальних заходів (10% від загального числа).

*Тимчасові заходи з надання допомоги* спрямовані на стримування впливу кризи на суб'єктів агро-і продовольчого сектора, від виробників до споживачів. Наразі вони включають тимчасові торговельні та ринкові заходи для зменшення внутрішнього економічного тиску, заходи підтримки сільського господарства, в тому числі ті, які компенсують виробникам та учасникам агропродовольчого ланцюжка завдані збитки; споживча і продовольча допомога; а також заходи, які скасовують або обмежують нормативні вимоги до фермерів. Це найбільша група, яка налічує 537 унікальних показників (69% від загального числа).

Більшість заходів – це нові програми, фінансування або підходи до врегулювання кризових ситуацій. Тільки 11% зареєстрованих унікальних заходів гуртуються на вже існуючій аграрній політиці – підтримці сільського господарства та продовольства. Так, були використані новаторські підходи для передачі продуктів харчування, які не використовувалися в закритих школах, в сім'ях, для найму тимчасово безробітних з міст на роботу в полі та для використання цифрових інструментів з метою полегшення контролю над ринком і торгівлею.

Уряди багатьох країн ухвалили комплексні пакети заходів по відновленню економіки, які включали гнучкість податків або субсидій, які застосовувалися до компаній в аграрному та продовольчому секторах. Наразі уряди багатьох країн прийняли конкретні заходи фінансової підтримки аграрного та продовольчого секторів [11].

Попередня оцінка бюджетних асигнувань у відповідь на вплив COVID-19, заснована на зібраній інформації, передбачає, що уряди виділили мінімум 157 мільярдів доларів США у відповідь на вплив на сектор (табл. 3 <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/keep-calm-and-carry-on-feeding-agriculture-and-food-policy-responses-to-the-covid-19-crisis-db1bf302/-tablegrp-d1e662>).

**Таблиця 3.**

**Заходи фінансової підтримки аграрного сектору та харчової промисловості щодо стримування впливу пандемії COVID-19 (млн. дол. США)**

Фінансові важелі	5. Сільське господарство і продовольча підтримка	7. Продовольча допомога і підтримка споживачів	3. Заходи щодо товарних і торгових потоків	4. Трудові заходи	Всього
Фінансування (заявлена підтримка)	34410	55024	18909	7654	115697
Позика / кредит	40698	0	0	0	40698
Інші механізми	133	0	241	0	374
Всього	74941	55024	19151	7654	156769

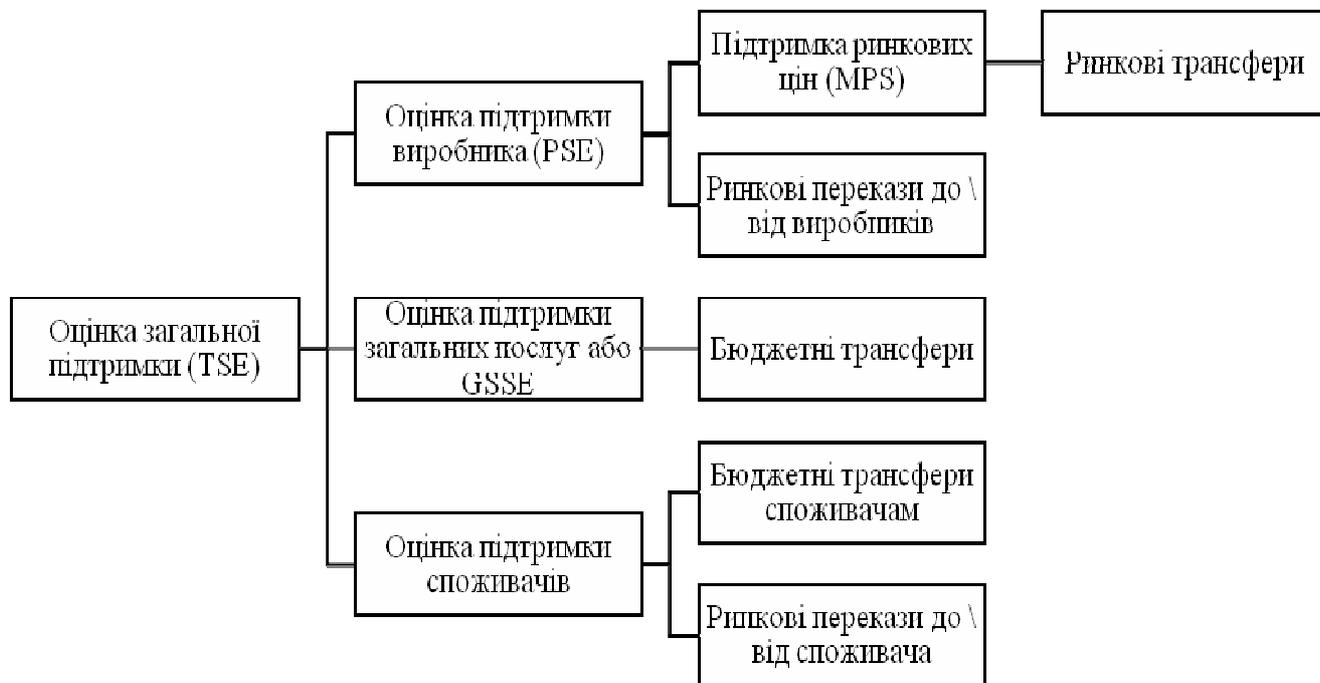
*Джерело: OECD (2021), Monitoring and Evaluation of Agricultural Policy 2021: Addressing the Challenges Facing Food Systems, OECD Publishing, Paris, URL: <https://dx.doi.org/10.1787/2d810e01-en>.*

З цієї загальної суми приблизно 116 млрд. дол. США було виділено у вигляді грантів, платежів або іншого фінансування, а 41 млрд. дол. США був запропонований у формі кредитів з субсидованими ставками, нових кредитних ліній тощо. Разом з тим, 5,6 трлн. дол. США були попередньо включені в загальні пакети відновлення, невизначена частка яких належала до продовольчого і сільськогосподарського сектору (категорія 6. Загальна підтримка). Цільове фінансування для конкретних секторів було зосереджено для заходів з надання допомоги суб'єктам сільського господарства та продовольства, а також на заходи з надання продовольчої допомоги (83%). 12% фінансової підтримки було зосереджено на загальних послугах, таких як розвиток інфраструктури, розвиток електронної торгівлі та заходи щодо полегшення торгівлі, які перераховані в категорії заходів щодо продуктів і торгових потоків. Решта 5% підтримки були спрямовані на вирішення проблеми нестачі робочої сили і реалізацію біосанітарних заходів, включаючи компенсацію за вибракування норок, потенційно заражених вірусом COVID-19, і підтримку устаткування.

Країни ОЕСР і країни з економікою, що розвивається розподіляли фінансування по-різному. Фінансова підтримка країн ОЕСР склала 75 млрд. дол. США, майже повністю вони були спрямовані на заходи з надання допомоги, виражені у вигляді підтримки сільського господарства і продовольства (32 мільярди доларів США) і

продовольчої допомоги (41 мільярд доларів США), а час, що залишився фінансування було направлено на заходи по забезпеченню праці та біобезпеки. Навпаки, країни з економікою, що розвивається повідомили про фінансову підтримку в розмірі 82 млрд доларів США, включаючи 34 млрд доларів США на підтримку сільського господарства і продовольства та 24 млрд. дол. США на продовольчу допомогу, що має на увазі більш низьку частку загальної підтримки в цих категоріях і більш високу частку фінансування, що виділяється на загальні послуги.

На рисунку 2 представлено огляд структури показників підтримки сільського господарства. Оцінка загальної підтримки (TSE) – це найширший показник підтримки ОЕСР. Він включає витрати на політику в сфері загальних послуг для первинного сільського господарства, які приносять користь сектору в цілому (оцінка підтримки загальних послуг або GSSE); передача поліса окремим виробникам (оцінка підтримки виробника або PSE); і бюджетна підтримка споживачів, включена в кошторис підтримки споживачів (CSE).



**Рис. 2. Структура показників підтримки сільського господарства**

Джерело: ОЕСР (2020). URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/keep-calm-and-carry-on-feeding-agriculture-and-food-policy-responses-to-the-covid-19-crisis-db1bf302/>

Уряди використовують ряд різних політичних заходів для надання підтримки сільському господарству. Значна частина підтримки виявляється за рахунок заходів, які змінюють внутрішні ціни щодо цін світового ринку. Ця політика не призводить до державних витрат та є ринковими трансфертами від споживачів до виробників або навпаки. Підтримка ринкових цін (MPS) виникає через політику, яка створює ціновий розрив між цінами на внутрішньому ринку та експортними цінами на певні сільськогосподарські товари.

Інші заходи підтримки здійснюються у вигляді бюджетних платежів і витрат, спрямованих на аграрний сектор (це – трансфери від платників податків виробникам, споживачам або сектору в цілому); підтримка у вигляді субсидій, пов'язані з обсягом виробництва або необмеженим використанням змінних факторів виробництва. Підтримки загального обслуговування (GSSE) включає інвестиції в НДДКР та інновації, інфраструктуру (включаючи системи іригації, транспорт і надання інформаційних та комунікаційних технологій).

#### **6. Висновки.**

Незважаючи на значні порушення в ланцюжках поставок агропродовольчого ринку, особливо в першій половині 2020 р., більшість галузевих потрясінь було швидко подолано і торгівля та ринки відновлювалися. Відносна економічна стабільність агро- і продовольчого секторів була обумовлена політичними заходами, прийнятими урядами в конкретних секторах у відповідь на пандемію COVID-19 і пов'язані з нею обмеження. Ряд урядів швидко впровадили заходи щодо підтримки функціонування сільськогосподарських ланцюжків поставок.

За оцінками, в 2020 р. урядами 54 країн ОЕСР і країн, що розвиваються було прийнято 776 унікальних заходів політичного реагування. Вони були найрізноманітнішими, що підкреслювало широту та оперативність державних дій щодо подолання наслідків кризи: близько 20% від загального числа припадали на термінові заходи, вжиті для стримування пандемії при збереженні працездатності ланцюжків поставок продуктів сільського господарства та продовольства; 70% заходів спрямовані на тимчасове стримування впливу кризи на суб'єктів агро- і продовольчого секторів. Наразі політика в сфері сільського господарства та продовольства повинна поступово переносити акцент на підвищення загальної стійкості сектора до майбутніх потрясінь і криз, особливо тих, які виникнуть в результаті зміни клімату. Ключовими пріоритетами є інвестиції в інфраструктуру та біобезпеку, зміцнення сільськогосподарських і продовольчих інноваційних систем, а також підвищення здатності учасників продовольчого сектора реагувати на ризики.

### *Література.*

1. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородині О.М., д-ра екон. Наук Шубравської О.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 152 с.
2. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Земельна реформа: проблеми і перспективи розвитку аграрної економіки. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 5-14.
3. Жук В. М. Неформальні інститути селянства у моделюванні реформ та аграрної політики: теорія і практика. Економіка АПК. 2017. № 9. С. 5-17.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768–III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 3-4. С. 27.
5. Кириленко І. Г., Івченко В. Є., Дем'янчук В. В. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні. Економіка АПК. 2019. № 9. С. 34-40.
6. Саблук П. Т. Агроекономічні трансформації в Україні: напрями та перспективи розвитку: монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 378 с.
7. FAO (2021), Trade in agricultural products and go to the policy before the first hour of the COVID-19 pandemic in 2020, FAO, <http://dx.doi.org/10.4060/cb4553en>.
8. Gruyer, G. and J. Brooks (2021), Viewpoint: Characterizing early agricultural and food policy responses to the COVID-19 outbreak, Food Policy, Vol. 100, p. 102017, <http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2020.102017>.
9. Lusk, J. et al. (2020), Economic Impact of COVID-19 on Food and Agricultural Markets, Lithuanian Commentary, Council for Agricultural Science and Technology (CAST), Ames I.A., <https://www.cast-science.org/publication/economic-impacts-of-covid-19-in-food-and-agricultural-markets/>.
10. OECD (2020), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020, OECD Publication, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/928181a8-en>. URL: <http://surl.li/amjxu/>
11. OECD (2021), Monitoring and Evaluation of Agricultural Policy 2021: Addressing the Challenges Facing Food Systems, OECD Publishing, Paris, URL: <https://dx.doi.org/10.1787/2d810e01-en>.
12. Wieck, C. et al. (2021), in the context of the COVID-19 pandemic, the policy of Europe and the member states and economic inheritance for the markets of agri-food products in connection with the COVID-19 pandemic, amendments to the IATRC document 26, International Consortium : <http://iatrc.umn.edu/european-and-state-policy-response-and-economic-impacts-on-agri-food-markets-due-to-the-covid-19-pandemic/>

### *References.*

1. (2018) *Ahrarnyi i silskyi rozvytok dlia zrostannia ta onovlennia ukraïnskoi ekonomiky: naukova dopovid* [Agrarian and rural development for growth and renewal of the Ukrainian economy: a scientific report] edited by Borodina O.M. and Shubravskaya O.V., NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». Kyiv, Ukraine, P. 152. [In Ukrainian].
2. Hadzalo, Ya.M. & Luzan, Yu.Ya. (2017). "Land reform: problems and prospects of development of the agrarian economy", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 5-14 [In Ukrainian].
3. Zhuk, V.M. (2017). "Informal peasant institutions in the modelling of reforms and agrarian policy: theory and practice". *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 5-17 [In Ukrainian].
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "Land Code of Ukraine dated 25.10.2001, No. 2768–III". *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, issue 3-4, p. 27 [In Ukrainian].
5. Kyrylenko, I.H., Ivchenko, V.Ye., & Demyanchuk, V.V. (2019). "Main trends of the world food market development and food production in Ukraine". *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 34-40 [In Ukrainian].
6. Sabluk, P.T. (2016). *Ahroekonomichni transformatsii v Ukraini: napriamy ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia* [Agroeconomic transformations in Ukraine: directions and prospects for the development: monograph]. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
7. FAO (2021), Trade in agricultural products and go to the policy before the first hour of the COVID-19 pandemic in 2020, FAO, <http://dx.doi.org/10.4060/cb4553en>.
8. Gruyer, G. and J. Brooks (2021), Viewpoint: Characterizing early agricultural and food policy responses to the COVID-19 outbreak, Food Policy, Vol. 100, p. 102017, <http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2020.102017>.
9. Lusk, J. et al. (2020), Economic Impact of COVID-19 on Food and Agricultural Markets, Lithuanian Commentary, Council for Agricultural Science and Technology (CAST), Ames I.A., <https://www.cast-science.org/publication/economic-impacts-of-covid-19-in-food-and-agricultural-markets/>.
10. OECD (2020), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020, OECD Publication, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/928181a8-en>. URL: <http://surl.li/amjxu/>
11. OECD (2021), Monitoring and Evaluation of Agricultural Policy 2021: Addressing the Challenges Facing Food Systems, OECD Publishing, Paris, URL: <https://dx.doi.org/10.1787/2d810e01-en>.
12. Wieck, C. et al. (2021), in the context of the COVID-19 pandemic, the policy of Europe and the member states and economic inheritance for the markets of agri-food products in connection with the COVID-19 pandemic, amendments to the IATRC document 26, International Consortium : <http://iatrc.umn.edu/european-and-state-policy-response-and-economic-impacts-on-agri-food-markets-due-to-the-covid-19-pandemic/>